

Йордан Йовков

Другар

Както всички други коне в ротата, и той нямаше име. Наричаха го „коня на ротния командир“ или просто „сивия кон“. Още от първия ден на мобилизацията се разбра, че е много кротък, само че малко измъчен и неспокоен, може би от промяната на мястото. И докато другите коне, всички полудиви селски добичета, вече свикнаха с новия си живот и лакомо ядяха, а някои бързаха да покажат и лошите си навици – ритаха или хапеха, – сивият кон често преставаше да яде, дремеше над сеното, като понякога трепваше и поглеждаше с наострени уши, като че чакаше някого. Когато го отвеждаха някъде, тръгваше радостно, като мислеше, че си отива, назад се връщаше покорен, но без сърце. Веднъж се отвърза и вместо да избяга, отиде и се спря при едни деца, които играеха наблизо. Децата се отместиха настрана, той тръгна след тях. Тогава и те разбраха с какъв кон имат работа, хванаха го и сами го заведоха при войниците. Навярно с деца беше свикнал и деца са го милвали в оная неизвестна къща, отдето бяха го довели.

Ротният командир беше млад човек, от сърце и душа предаден на работата си, вечно зает. От коня си той държеше речи на войниците, оглеждаше ги, заповядваше, нареждаше. Но, като за всеки пехотинец, за него конят имаше само туй значение, че наместо да върви пеш през време на походите, щеше да язди. Щом слезеше от коня, той веднага забравяше за него, защото очите и грижите му бяха пак в ротата. Все пак той беше доволен, защото конят беше красив, имаше хубава стойка, тъй че нямаше кой за какво да му се присмее. Освен туй конят правеше всичко, което искаха от него: ако трябваше да препуска, препускаше без да се гледа какво е мястото, ако трябваше да стои, стоеше като закован. „И в пропаст да го насочиш – казваше гордо ротният, – не ти трябва да го пришпорваш – ще скочи и в нея.“

Може би конят показваше такова голямо усърдие не само защото по природа си беше кротък и послушен, но – кой знае? – може би се надяваше, че тия чужди хора, в ръцете на които беше попаднал, ще прекратят най-после шегите си с него и ще го оставят да си иде. Но походите следваха един след други, минаваха дни, минаваха месеци и в мярката, в която се преживяваха на война, изглеждаха като години. Конят забрави какво вече е било по-рано, изгуби надежда, че ще се върне, и тъй като войниците се отнасяха добре с него, той се привърза към тях, свикна с новия си живот и се успокои. И през време на маршовете, когато дълги уморени колони прекосваха полетата от едната страна на хоризонта до другата, когато всекиму се струваше, че е влязъл в една вечност, която като че не е имала начало, нито ще има край, конят се

почувствува едно с това голямо сборище от хора, пренасяше умората с тях, почиваше, когато и те почиваха. И щом войниците тръгнаха отново, той знаеше, че трябва да се върви, следваше умно стъпките на войната, който се случеше отпреде му, отбиваше се, дето той се отбиваше, прескачаше някоя долчинка оттам, дето войникът я прескачаше. А когато настъпеше тишина и се зачуеха команди, той като че предугаждаше какво има да става, наостряше уши и поглеждаше към оная страна, отдето зловещо проецаваше първият топовен гърмеж.

Всичко отиваше добре, когато забелязаха, че конят често започна да се препъва. Дори веднъж падна на предните си нозе, макар че тъй си и остана и не се помръдна, докато ротният не освободи нозете си от стрemenата. Друг път, когато минаваше по един тесен мост – и ротният добре направи, че слезе и мина пръв, – единият му заден крак стъпи въвн от моста, той се обърна и падна долу в камънаците, от една височина два-три метра най-малко. Толкоз страшно беше всичко туй, че ротният и не погледна, помисли, че конят се е утрепали отсега нататък ще трябва да върви пеш. След малко войниците докараха коня – един дори беше се качил на него – разтреперан, одраскан тук-там по краката, но здрав и читав.

Прегледаха внимателно очите му и разбраха, че едното му око, което и по-рано си беше малко повредено, съвсем не вижда. Ето защо конят се препъваше толкоз често. „Нищо, че недовижда – казваше ротният. – По-добре. Няма да се плаши.“ Войниците още по-внимателно започнаха да се отнасят с него. И нощем, когато ротният нямаше защо да се отделя от колоната, пък можеше да се подремне и на седлото, войниците сами искаха повода и водеха коня, за да не се препъне някъде.

Но болестта бързо мина от едното око в другото и конят ослепа съвсем. Махаха с ръка срещу очите му – нито трепваше, нито мигаше. Зениците му бяха тъмни и угаснали, пълни само с мъка. Ротният не можеше повече да го язди. Тогава снеха от него хубавото английско седло, мекия потник от желта плът, мундшука и нагръдника с металическа топка отпред, като сърце. Туриха му юлар и вехт окъсан самар, натовариха го с две бурета и сивият кон, „конят, дето по-рано го яздеше ротният“, стана „водоносец“, т.е. отсега нататък щеше да носи вода.

Нямаше думи да каже какво му е, но ако се съдеше по външния му вид, той все тъй покорно и послушно започна новата си служба. Един нов навик спечели и войниците по него го познаваха отдалеч: дигаше си главата високо, когато ходеше, защото все едно не виждаше къде стъпва – гледаше поне да не бъде опънат поводът, с който го водеха. Но той

беше доволен, че е между войниците, те също тъй бяха доволни, че го виждаха. Понякога биваха на позиция. За да се донесе вода, често пъти трябваше да се иде далеч, конят се отделяше настрана два-три часа, блъскаше се, препъваше се, но това беше нищо. Страшното за него беше, че не знаеше де е, мислеше, че го отделяха завинаги от войниците, при които той искаше да си стои. И когато войникът, който го водеше, го докарваше с пълни бурета на позицията, а той още не знаеше, че си е дошъл, щом чуеше, че войниците започват да гълчат и дрънкат манерките, дигаше глава, изопваше ушите си към тая посока, поглеждаше нататък с тъмните си зеници и разтърсен цял, изцвилваше късо, хрипкаво. След туй се отпущаше и повече не помръдваше, успокоен вече напълно.

През примирието ротата беше на бивак, а наблизко имаше дълбоки окопи, които войниците щяха да заемат в случай на нужда. Беше през април и всички коне бяха пуснати да пасат наоколо. Тогаз се случи, че слепият кон, както си беше пасъл, падна окопите. Пръв го видя ротният, и то защото случайно отиде да се разходи към в окопите, където войници не отиваха. Животното беше в ужас. Кой знае колко време беше стояло там, не знаеше къде се намира, каква пропаст беше тая, от която не можеше да излезе и да се обърне, блъскаше се ту в едната, ту в другата стена, цяло посипано с пръст. От мъка и страх конят беше се изпотил. Ротният повика войници – дойдоха повече от двайсет души. Щом ги чу, конят се умири, не мръдна вече и с пълно доверие се остави да правят с него, каквото искат. Заловиха го кой за крак, кой за глава или опашка и го измъкнаха. После го натириха настрана и той тоз час започна да пасе, като че нищо не е било, но се обърна тъй и тъй насочи ушите си, че да може да чува гласа на войниците.

Свърши се примирието и война започна отново. В ротата трябваше да се преброят да, видят колко са, да вземат всичко здраво и способно, а непотребното, което е само товар, да го оставят. Стана дума и за слепия кон.

– Да му снемем юлара и да го пуснем да си пасе. Да го оставим и каквото вече каже господ – каза един от офицерите.

– По-добре да го дадем на някой селянин – каза друг. – Все ще му върши някаква работа и ще го гледа.

Дружинният командир, който се случи тук, беше на друго мнение, и то не че беше човек без сърце, а защото от жегата мисълта му беше станала ленива и той само си спомни какво препоръчваха в такива случаи ветеринарните лекари.

– Господа – каза той, – да вземем да го застреляме. Да не се мъчи.

Тогава войниците, които бяха насядали наблизко, се раздвижиха.

– Г-н майор – обади се един, цял зачервен, защото чувствуваше, че не всичко може да каже. – Защо ще го застрелваме? Дайте го на нас, ние ще го гледаме.

– Дайте ни го, г-н майор – обади се друг. – Ние с него сме тръгнали, с него искаме да си идем.

Тъй и решиха, защото такава беше всъщност желанието на всички – на офицери и войници. Направиха само една промяна: хвърлиха буретата, от които вече нямаше нужда, а натовариха слепия кон с патрони. И тая работа той можеше да върши.

Няколко дни по-късно, през най-големите горещини, при Смол, край Вардара, кипеше страшна битка. Върху черничевите градини като град валяха шрапнели, поляните и нивите горяха. Сред дима и жегата се виждаха войниците, някъде притаени в плътни купчини, някъде тръгна-ли в дълги редици – почернели и обгорени от огъня жетвари, около които житата бяха в пламъци. Ранен тежко, ротният беше изнесен назад от двама войници, които по едно време се изгубиха и двамата, кой ранен, кой убит. Ротният остана сам. Не можеше да върви. Мислеше, че ще намери тук някъде ординареца и коня си, а нямаше никого. Кой ще го чуе? Кой ще го спаси? Всяка минута някой куршум или някоя граната можеха да го доубият. Изведнъж сред дима на запалената трева се показа кон, натоварен с патрони, после още един, а след тях – войник. Раненият веднага позна първият кон – нали видя как върви с надигната глава, странно спокоен сред тоя ужас. Той беше, той, сивият кон, добрият, слепият кон!...

– Марине! Марине! – извика ротният, като позна и войника. – Поскоро ела тука! С конете, с конете ела!

Войникът дойде наблизко, изтръпна като видя толкоз кръв по ротния, и не знаеше какво да прави.

Дай коня тука! – заповяда ротният. – Снеми патроните, снеми самара!

Войникът заработи бързо. За минута конят беше гол.

– Ха така – каза ротният. – Като докарат моя кон, него ще натовариш с патроните. Помогни ми сега да се кача.

Войникът – здрав, едър мъж – не му помогна, а го взе на ръце и го качи на коня. Дели позна гласа на ротния, или защото си беше и без това послушен, слепият кон бодро запристъпя нататък, накъдето го насочваше ротният.

„Най-после! – помисли си ротният. – Има още опасност, но ще

стигнем...“ И сред хилядите мисли, които минаваха през измъчения му ум, една мисъл го караше да потръпва от радост: как се случи да го изнесе пак той кон, старият му другар. Нещастният слепец!...

Не излизаха от здрава, твърда земя, а като излизащи из пещ. Все още достигаха шрапнели. „Шрапнели! – мислеше офицерът и съзнание-то му вече потъмняваше. – Лебеди! Страшни бели лебеди!“ Конят изпръхтяваше, защото вървеше из дим, офицерът трепваше и се ободряваше. Силен гърмеж изтрещя над главите им, конят се огъна, щеше да падне, но се окопоти и пак тръгна напред боят, като някоя буря, остана назад.

– Къде сте ранен? – попита един лекар, който с няколко санитарни изскочи отнякъде. – Капитане, чакайте!

Ротният спря. Чувствуваше, че губи последните си сили.

– Къде сте ранен? – попита пак лекарят.

– Не зная, докторе. Струва ми се, много кръв изгубих.

Докторът погледна офицера, погледна и коня му и каза:

– Но конят ви е ранен! Снемете го полека – обърна се той към санитарите.

В същата минута офицерът пребледня, заклати се и щеше да падне, ако войниците не бяха го подкрепили. Снеха го и изпаднал напълно в несвяст, внесоха го в палатката и го сложиха на висока маса.

След седмица-две, настанен в една болница, ротният отиваше на добре. Че ще оздравее и че е вън от всяка опасност, това се виждаше преди всичко от доброто настроение на ординареца му. Спомените на ротния се прекъсваха до минутата, когато падна в несвяст. За всичко, което се случи по-късно, ординарецът му разказваше сега. Разказваше как го снесли от коня, как го внесли.

– А конят? – попита ротният. – Какво стана конят? Той беше ранен.

– А, той умря, г-н капитан.

– Умря ли? Кога? Къде умря?

– Още там, на превързочния пункт. Аз стигнах току след вас. Щом ви снеха, един войник го поведе, а той падна и там умря. Много лошо бил ранен.

Ротният замълча изтръпнал, като че го заболяха всичките му рани. После склочи ръце под главата си и остана тъй замислен и загледан пред себе си.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или екип на abc дизайн

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7905>]